

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd a starých jazyků

Martina Bogarová

Jan 1,1–18
jako klíč k Evangelium podle Jana

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Dr. Mireia Ryšková

Praha 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V České Lípě dne 20. 8.2022

Martina Bogarová

Bibliografická citace

Jan 1,1–18 [rukopis] : jako klíč k Evangelium podle Jana : bakalářská práce / Martina Bogarová ; vedoucí práce: doc. PhDr. Dr. Mireia Ryšková
Praha, 2022. -- 57 s.

Anotace

Bakalářská práce „Jan 1,1–18 jako klíč k Evangelium podle Jana“ postupně rozkrývá historický kontext a postavení janovské obce v době sepsání evangelia a vlivy okolních myšlenkových proudů a náboženských systémů na způsob Janovy výpovědi. Vymezuje pojmy Logos, Světlo, Moudrost a uvádí je do souvislostí. Popisuje terminologické a myšlenkové souvislosti se Starým zákonem i synoptickými evangelií, paralely a rozpory s esénskou naukou, židovskou apokalyptikou, gnózí a dalšími proudy. Literární forma Prologu a stavba Evangelia podle Jana je uchopena jako vzájemně provázaný systém. Vyvrcholením studijní části práce je krátká exegeze (J 1,1–18). V autorské části je Prolog postupně vztahován k Ježíšovým symbolickým úkonům a znamením a je na nich prokazován význam Prologu pro porozumění jejich smyslu.

Klíčová slova

Prolog, Světlo, Život, Moudrost, Evangelium podle Jana

Abstract

The bachelor thesis "John 1,1–18 as the key to the Gospel of John" gradually reveals the historical context and the position of the johannine community at the time of writing the gospel and the influences of the surrounding currents of thought and religious systems on the manner of John's delineation. It defines the terms Logos, Light, Wisdom and puts them in context. It describes terminological and thought connections with the Old Testament as well as the synoptic gospel, parallels and contradictions with the Essene beliefs, Jewish apocalyptic, gnosis and other currents. The literary form of the prologue and the structure of the Gospel of John is grasped as an interconnected system. The study part of the work culminates with a short exegesis (J 1,1–18). In the author's part, the prologue is gradually related to Jesus' symbolic acts and signs showing the importance of the prologue for understanding their meaning.

Keywords

Prologue, Logos, Light, Wisdom, Gospel of John

Počet znaků (včetně mezer): 74 454

Poděkování

Chtěla bych poděkovat zejména doc. Mireie Ryškové za laskavé vedení, důslednost a trpělivost, kterou se mnou měla a v neposlední řadě za zapůjčení rukopisu zatím nevydaného komentáře J. Roskovce. Můj dík ale patří i mému manželovi a dětem za podporu a pochopení.

Obsah

Úvod.....	9
1. Historické, myšlenkové a literární souvislosti	11
1.1. Význam Janova evangelia	11
1.2. Náboženské systémy ve vztahu k Janově interpretaci radostné zvěsti.	13
1.3. Historický kontext	16
1.4. Teologické důrazy a specifika Janova evangelia	19
1.5. Literární forma a struktura Evangelia podle Jana	21
2. Prolog v souvislostech	25
2.1. Hymnická forma.....	25
2.2. Termín Logos v historických souvislostech.....	26
2.3. Symbol světla v okolních náboženských systémech.....	28
2.4. Shrnutí	29
3. Exegeze Jan 1,1–18.....	30
3.1. Prolog jako celek.....	30
3.2. Exegeze Prologu po verších	33
4. Vazba Prologu na ostatní části evangelia.....	41
4.1. Prolog jako klíč k četbě znamení	41
4.2. Prolog jako klíč k porozumění symbolickým úkonům	41
4.3. Prolog ve vazbách s vybranými částmi evangelia.....	42
Závěr	53
Seznam použitých zkratk.....	54
Seznam literatury	55

Úvod

Prolog Janova evangelia je fascinující a hluboká, teologicky hutná výpověď o vtěleném Slovu. Symbolický jazyk celého evangelia je pro čtenáře výzvou, avšak proniknout vrstevnatým textem k jádru sdělení je nesnadné. Janův způsob vyjadřování se dnes může zdát na první pohled odtažitý a nesrozumitelný. Proto je potřeba na základě historických souvislostí, vymezení pojmů a zmapování dobových názorových a náboženských proudů ozřejmit evangelistovy postoje a východiska, která se v textu evangelia projevují. Teprve pomocí nadhledu získaného ukotvením v čase a prostoru, který nám dovolí text chápat v širších souvislostech, můžeme začít pronikat do textu hlouběji.

S historickým pohledem souvisí nutnost vnímat v textu evangelia čtyři roviny:

1. rovinu inspirovaného pisatele, který má nelehký úkol vyjádřit lidskými slovy zjevenou povahu Božského bytí;
2. rovinu aktérů děje, o kterých je psáno;
3. rovinu přímého adresáta, tedy člena janovské obce, kterému Jan svým evangeliem předává kérygma;
4. rovinu současného čtenáře, kterému jsou reálie Janovy doby spíše cizí, ale hlásání evangelia k němu pravděpodobně v nějaké formě již došlo (jinak by Janovo evangelium sotva četl)

Máme-li na zřeteli všechny čtyři roviny textu, exegeze musí reflektovat toho, kdo mluví, o kom mluví, ke komu implicitně promlouvá a jak je jeho text vnímán dnes.

Pomocí exegeze Prologu chci ukázat na předem vybraných čtrnácti obrazech, počínaje „svatbou v Káně (2,1—11)“ a konče „darováním učedníka jeho matce a matky učedníkovi (19,26)“, jak jsou v těchto výrazných příbězích Janova evangelia nejen vzestupným směrem rozvíjeny myšlenky Prologu, ale zároveň jsou Prologem „odemykány“ a odkrývají hlubší vrstvy textu.

Výběr obrazů, které jsem se rozhodla klíčem Prologu „odemknout“ není náhodný. Ve své práci chci ukázat, že v dramatickém kompaktním celku evangelia tvoří edukační řadu, která Ježíše vykresluje stále zřetelněji jako toho, který již byl v Prologu představen.

Postupně na každém příběhu budu demonstrovat, jak lze skrze premisy Prologu spatřit v člověku Ježíši Kristu Slovo, Světlo lidí a Božího Syna.

Cílem mé práce je tedy popsat mechanismus, kterým Jan propojil celý text evangelia s Prologem. Hledám odpověď na otázku, zda je Prolog interpretačním klíčem celého textu a usnadňuje orientaci v něm. Pokud ano, jak se projevují premisy Prologu v následujících příbězích.

1. Historické, myšlenkové a literární souvislosti

„Přišel tedy Syn, poslaný od Otce, který si nás v něm před stvořením světa vyvolil a předem určil k přijetí za své děti, protože si předsevzal v něm všechno obnovit.“¹

1.1. Význam Janova evangelia

Evangelium, radostná zvěst zjevená Ježíšem Kristem, byla předávána v prvním století zprvu apoštoly a Ježíšovými učedníky ústně a její interpretace byla ovlivňována prostředím, ve kterém bylo evangelium zvěstováno. Ježíšovi učedníci a hlasatelé evangelia, vedeni Duchem svatým, později zaznamenali evangelium také písemně. Z těchto písemných pramenů, zachycujících Ježíšův život, skutky a výroky, byla systematizací a výběrem vytvořena díla, sloužící katechezi v jednotlivých obcích vznikající křesťanské církve. Ze všech čtyř evangelií, která byla přijata do kánonu, vzniklo Janovo nejpozději. Každé z evangelií vychází z jiného kulturního prostředí a sloužilo jinému typu křesťanské obce. Proto také vypovídají o stejných událostech různě, zdůrazňují jiné detaily, některé jevy pomíjí nebo je vyprávějí v jiném pořadí.

První tři evangelia jsou v různých ohledech podobná, líčí řadu stejných událostí, přestože z mírně jiného pohledu. Proto je nazýváme synoptická, neboť existují mnohá spojení mezi nimi a zjevně čerpají ze stejných pramenů. Čtvrté evangelium vzniklo nejpozději a pojednává téma radostné zvěsti zcela jinak. Jeho pojetí vychází z židovské tradice, je hluboké a teologické. Reflektuje na mnoha místech Starý zákon, přestože ho málokde cituje. Janův text je vrstevnatý a jeho hloubkou čtenář proniká nesnadno.

V pevně dané myšlenkově konzistentní struktuře vidíme Krista, Božího Syna, putujícího po Zemi, přesto se vypravěčův vztah k Ježíši zdá intimně blízký. Na rozdíl od tradice² se většina dnešních biblistů ovšem přiklání k názoru, že autor Jan není tím učedníkem, zmiňovaným na mnoha místech v evangeliu, kterého Ježíš nejvíce miloval

¹ LG 3

² Např. Sv. AUGUSTIN. *Výklad Janova evangelia*, překlad NOVÁK, Josef (24. 8. 2009) [2020-6-7]. <<https://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=813#vyklad>>.

(např. J 13, 23; J 19, 26; J 21, 7; J 21, 20). Jisté ovšem je, že se evangelista s pohledem tohoto Ježíšem milovaného učedníka ztotožňuje.³

Pro pochopení struktury a důrazů Janova evangelia je třeba uvést celý text do historických souvislostí. V evangeliu se zrcadlí situace janovské obce, která hledala v dramatickém myšlenkovém zápase konce prvního století našeho letopočtu své místo.

³ PORSCH, Felix. *Nový zákon 4: Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998; s. 16.

1.2. Náboženské systémy ve vztahu k Janově interpretaci radostné zvěsti

1.2.1. Židovská apokalyptika

Židovská apokalyptika se rozvíjela zejména mezi obdobím druhého Chrámu až do zničení Chrámu v roce 70 po Kr. Vychází ze starozákonních proroctví a důraz klade na davidovsko-mesiášské očekávání. Kořeny tohoto očekávání najdeme v Nátanově proroctví Davidovi, ve kterém je obsažená adopční formule, která Davidovi přiřkla Boží synovství (2S 7,12–16; 1Pa 17,11–14). K apokalyptické literatuře patří části některých knih Starého zákona, např. Izajášova apokalypsa (Iz 24–27) nebo (Da 7–12), ale také apokryfní spisy, např. kniha Henochova, 4. Ezdráš, 2. Báruch a další. Představuje jistý posun od dřívějších proroctví, zejména barvitým a detailním popisem budoucnosti. Je prorockou literaturou obrazů, vyjadřujících eschatologické završení dějin.

Pro apokalyptické skupiny bylo typické elitářství, za vyvolené pokládali vždy jen své členy.

1.2.2. Gnosticismus

„Koncepce Božího syna, jenž v lidské podobě sestupuje do světa, aby vykoupil lidstvo, je součástí gnostické nauky o vykoupení.“⁴

Gnostická nauka, mytologická a vyhraněně dualistická, staví do protikladu ducha a hmotu, Boha a svět. Tyto protiklady, které vznikly působením Demiurga, považuje za nežádoucí jev. S Demiurgem gnostici ztotožňují starozákonního Jahve. Gnostický Jahve stvořil „zlý“ svět a s pravým (zcela transcendentním) Bohem nemá nic společného. Eschatologickým východiskem, dostupným pouze pro úzkou skupinu vyvolených se jeví překonání dualismu zánikem hmoty a „zlého“ světa. Očekávané eschatologické rozuzlení dějin se v gnostickém pojetí odehraje v souboji Demiurga a Božího syna.

1.2.3. Eséni

Také v esénské nauce hrálo důležitou roli mesiášské očekávání: očekávali dva mesiáše. Prvního kněžského z rodu Áronova, druhého královského z Izraele, z rodu Davidova. Královský mesiáš (politický) měl být podřízen kněžskému. Provozovali

⁴ BULTMANN, Rudolf Karl. *Ježíš Kristus a mytologie*. Praha: OIKOYMENH, 1995. Oikúmené; s. 14

vlastní kult, silně spiritualizovaný a bez krvavých obětí. Rituální předpisy, disciplína, liturgické rituální stolování a koupele hrály v jejich teologii významnou roli. Každý člen společenství byl povinen studovat Zákon. Studium Tóry tvořilo základ jejich spirituality, příznačná pro ně byla detailní znalost Zákona a jeho radikálně konzervativní výklad. Velký důraz kladli na dodržování sobotního klidu a významným specifikem byl také důraz na kalendář.⁵ V Kumránu, na rozdíl od chrámového měsíčního kalendáře, byl kalendář sluneční. Ten měli eséni společný s kněžsko-apokalyptickou skupinou, v jejíž prostředí vznikla kniha Henochova, knihy Jubilejí a Závěti dvanácti patriarchů (zlomky těchto tří apokryfů byly také nalezeny v Kumránu). Apokalyptické vidění dějin světa v těchto spisech bylo esejcům blízké. V kumránském spisu „Válka synů světla se syny tmy“ má být Božího panství dosaženo vítězným čtyřicetiletým bojem členů společenství se všemi Božími nepřáteli. Sami sebe esejci považovali za vyvolené, ostatní (židy i pohany) nazývali davem odsouzců. Museli se od nich pečlivě distancovat, dokonce je nenávidět, protože stykem s nimi přicházejí o rituální čistotu.⁶

1.2.4. Předpovězený Mesiáš

Pro předpověď příchodu Mesiáše je v židovském pojetí zásadní vliv Nátanova proroctví. Očekáván je Mesiáš z Davidova rodu. Dokonce i v kumránském učení esejců, kteří očekávali příchod kněžského a laického mesiáše v hierarchickém vztahu, má být podřízený laický mesiáš právě tím potomkem Davidovým, který byl Nátanem předpovězen. V rabínském pojetí se vyvinulo spojení mezi preexistující Moudrostí a očekávaným davidovským mesiášem.⁷

V synoptických evangeliích je davidovská linie v původu Ježíše zdůrazňována. Matouš vypisuje v úvodu celý Ježíšův rodokmen (Mt 1,1–17), Lukáš uvádí do této souvislosti Josefův původ (Lk 1,27; 3,23–38) a Marek srovnává Ježíšův nadřazený vztah k Tóře při uzdravení v sobotu s Davidovým kreativním přístupem k posvátnému pokrmu (Mk 2,24–28). Jan se ve svém vyprávění záměrně zdržuje souvislostí, které by mohly na Ježíše vrhnout stín pochybností o jeho synovském vztahu s Otcem nebo dokonce srovnáním s hřešícím králem Davidem. Jediná zmínka, kterou najdeme v Janově

⁵ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského: historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Druhé, opravené a rozšířené vydání. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2019; s.77

⁶ Srov. SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003; s. 67–69

⁷ Srov. SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*; s 15–17

evangeliu o Davidově synu je ve verších 7,41–43, kde je překážkou bránící mnohým v poznání Ježíše jako Mesiáše a která z toho důvodu rozděluje lid.

1.2.5. Apokryfy

Co se týče apokryfních evangelií a spisů, přestože nebyly zařazeny do kánonu, jsou významné pro dokreslení situace, ve které bylo Janovo evangelium sepsáno. Terminologie, kterou Jan používá, je ovlivněna mozaikou hnutí a proudů vycházejících z judaismu. Brzká eschatologická očekávání přelomu prvního a druhého století po Kr., vrcholí v apokalyptickém proudu, křtitelském hnutí, disentu ve formě radikální kultovní čistoty kumránské komunity esénů i ve vyhraněném dualismu gnostiků, který křesťanství několik prvních staletí konkuroval.⁸ Na základě znalosti těchto myšlenkových systémů, které byly janovské obci minimálně povědomé, můžeme pochopit postoje a hlediska, ze kterých evangelista vychází při interpretaci Ježíšova příběhu.

K tomu musí být teologie Nového zákona umístěna do širšího křesťanského náboženského kontextu, ve kterém dostávají termíny a myšlenky svůj skutečný význam a který umožňuje rekonstruovat roli alternativních náboženských komunit. Porozumění vzorci různorodých křesťanských trajektorií dává čtenáři nahlédnout, jak se křesťanství rozvíjelo. Současně se ozřejmuje vliv nekřesťanských náboženství na ranou církev a její synkretické tendence.⁹

Pomocí apokryfů můžeme určit, do jaké míry Jan jejich terminologii a myšlenky využívá a v jakých aspektech se s nimi rozchází. I přes zásadní rozpory Jan ve svém díle na tyto proudy naráží a ve svém textu je reflektuje, přestože sám jde pevně jinou cestou.

⁸ Srov. SEGALLA, Giuseppe. *Historické panorama Nového zákona*. Svitavy: Trinitas, 1998; s. 14–18.

⁹ HATINA, Thomas R. *Novozákonní teologie a hledání její závažnosti*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018; s. 88

1.3. Historický kontext

Raně křesťanská janovská obec odvozovala své křesťanství od převyprávění Ježíšova příběhu zaznamenaného v Janově evangeliu. Zároveň zaznamenaná redakce textu vypovídá mnoho o situaci v místě a době vzniku, neboť odráží historii křesťanské obce a jejího dobového zápasu kolem roku 100 po Kristu.¹⁰ Stejně jako ostatní evangelisté, obrací se Jan zejména ke své obci, má na zřeteli její konkrétní situaci.

V době Ježíšově byl Zákon vedle Chrámu rozhodující autoritou, nicméně jeho kánon ještě nebyl uzavřen. Jednotlivé skupiny se v přístupu k Zákonu a jeho výkladu poměrně značně lišily. Vedle písemného Zákona existovala i ústní tradice. Tradičně se uvádí, že ke kodifikaci židovského kánonu došlo v Javné (Jamnii) na konci 1. století, možná o něco později.¹¹

Farizejská interpretace Zákona byla Ježíšovu pojetí blízká, brala ohled na situaci konkrétního člověka.¹² Eséni naproti tomu považovali nařízení Zákona za absolutní, proto mělo dodržování těchto nařízení před potřebami člověka přednost. Jako skupina nebyli farizejové zcela jednotní, byly mezi nimi různé školy. Farizejové byli výrazně eschatologicky orientováni, na rozdíl od esejců ale v zásadě nebyli apokalyptičtí. Očekávali nastolení Božího království. Ani farizejové nežili v představě, že Boha si lze dobrými skutky koupit, avšak skutky lásky u nich hrají důležitou roli, neboť jsou nadány Boží odměnou.

Saduceové odmítali ústní tradici, ale i nové myšlenkové proudy přicházející z apokalyptiky. Nevěřili na zmrtvýchvstání, anděly, kladli důraz na pozemský život a odplatu tady na zemi.

Eséni byli uzavřenou skupinou uvnitř judaismu, zaměřenou na radikální čistotu kultu, která vznikla po makabejských válkách. Žili ve dvou typech komunit. Jádro tvořila tzv. Jednota, společenství „synů světla“, mužů žijících v Kumránu. Vedle této komunity existovaly tzv. tábory roztroušené po celé zemi, společenství příslušníků esénského společenství, kteří žili v manželství, pracovali v různých profesích, měli své domy

¹⁰ Srov. MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J (editor). *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009; s. 25–32.

¹¹ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*; s. 64–65

¹² Srov. tamtéž; s. 68

a domácnosti, někdy dokonce i otroky. Vůči všem lidem mimo sektu členové obce udržovali odstup až programovou, nábožensky založenou, nenávist. Rituální čistota a dodržování kultovních předpisů hrály ve společenství obzvláště důležitou roli. Při vstupu do společenství byl praktikován vstupní rituál typu křtu proselytů, nicméně rituální koupele a očista se opakovaly. Očista srdce a těla měla centrální význam. Pro jejich vidění světa je typický dualismus a apokalyptické pojetí dějin. V esénské nauce hrálo důležitou roli mesiánské očekávání. Zatímco esénce vedlo očekávání Božího království k radikálnímu vyostření dodržování Zákona, Ježíše vede stejná motivace k relativizaci rituálních pravidel Zákona. Tato relativizace umožňuje příklon k lidem na okraji společnosti, aniž by došlo k popření smyslu Zákona.

Snaha o upřesnění a zúžení židovské identity vedla k obětování Septuaginty jakožto vymezující reakci na stále sílící křesťanství. Kromě křesťanů byly ovšem z kruhu židovské pospolitosti vyhnány saducejské kruhy zápasící o politickou moc s farizeji. Také stoupenci apokalyptických a gnostických kruhů byli vyloučeni tím, že jejich spisy byly zakázány.¹³

Vysledovat konkrétní místní i časovou lokaci sepsání Janova evangelia lze tedy i podle otevřených a řešených konfliktů s židovskou obcí, která „janovskou“ raně křesťanskou obec potírala (viz např. J 5, 10–12) a pronásledovala a která ji nakonec vyloučila ze synagogy. Ježíšův plán, budovat Boží království uprostřed lidu Smlouvy a teprve v druhé vlně zahrnout do konceptu Božího království ostatní národy (Mt 10,5–7), zde naráží na odpor „židů“. Je třeba v této souvislosti upozornit, že označení „židé“ nemá pejorativní nádech. Jan tak označuje ty členy vyvoleného národa, kteří nepoznávají v Ježíši Kristu naplnění mesiánských očekávání. Je zřejmé, že Jan uvažuje o křesťanech v kontextu judaismu a odpor „židů“, učedníků Mojžíšových (J 9,28), chápe jako spor s členy židovské obce, jejíž členem se cítí být. Ježíš se cítí být nad Tórou a nad Mojžíšem, což bylo „židy“ neslýchané. Tento názorový střet uvnitř společenství teologicky vysvětluje a Ježíšovy postoje před nimi obhajuje (viz např. J 5, 17–45). Adresátem obhajoby jsou členové židokřesťanské janovské obce, kteří mohli mít, po vyhnání ze synagogy, tendenci vrátit se znovu ke svému původnímu náboženství.¹⁴ Zmínka o vyloučení ze synagogy (J 9,22; 12,42; 16,2), které je vnímáno

¹³ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*; s.64–79

¹⁴ Srov. SEGALLA, Guiseppe. *Historické panorama Nového zákona*; s. 88.

jako otevřený konflikt a nespravedlnost, je důvodem k datování evangelia do let 90-100 po Kr.¹⁵

Dalším historickým vodítkem k dataci evangelia je roztržitost křesťanské obce a odštěpení její části, která se nechtěla ztotožnit s některými Ježíšovými radikálními postoji (J 6, 60–66). Historicky doložené proudy, ke kterým se tyto skupiny křesťanů přiklonily, se vyvíjely souběžně a měly mnohé následovníky (zejména gnostikové byli pro vznikající křesťanské obce významnou „konkurencí“).

Nálezy fragmentů papyrů s opisy Janova evangelia (např. papyrus *Rylands – P⁵²*), jehož vznik byl datován uhlíkovou metodou do r. 125 po Kr.) jsou dalšími z důkazů správné datace Janova evangelia na konec 1. století.¹⁶

Co se týče vlivu synoptických evangelií, Janovo evangelium vzniklo později, přesto přímá závislost na žádném z nich nebyla prokázána. Jan Ježíšův příběh zpracovává jinak, jeho pojetí je hluboce teologické a zdá se pravděpodobné, že na Jana působily i jiné vlivy a historické souvislosti, se kterými byl konfrontován a na které reaguje. Evangelium vznikalo v době dramatického setkávání judaismu, raného křesťanství, komplexu náboženství helénistického a řeckého světa a rodícího se gnosticizmu, na který Jan reaguje. Reálný je také vliv Esejců. Někteří badatelé studující Kumránské svitky se dokonce přiklánějí k názoru, že Jan pocházel ze skupiny esejců.¹⁷ Zcela jistě s nimi sdílel kritický vztah k Chrámu a jeho kultu a mesiánské naděje. Výše uvedené vlivy Jan zpracovává a vůči herezím, z nich vyplývajícím, se vymezuje.

¹⁵ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*; s.65–66

¹⁶ Srov. KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. Praha: Zvon, 1995; s. 79.

¹⁷ Srov. MOLONEY, Francis. *Evangelium podle Jana*; s. 19.

1.4. Teologické důrazy a specifika Janova evangelia

Zatímco Matouš a Lukáš svá vyprávění začínají Ježíšovým dětstvím a Matouš vypisuje Ježíšův rodokmen až k Abrahámovi, Jan se obrací k počátku stvoření.

„Svým postavením a funkcí odpovídá Prolog u Jana tomuto úvodnímu vyprávění u Matouše a Lukáše. Jan ovšem na rozdíl od nich začíná předpozemským bytím *Slova* u Boha.“¹⁸

Podle sv. Tomáše jde Janovi především o to, ukázat božství vtěleného Slova. První část evangelia postuluje Kristovo Božství, které je pak v dalším textu odkrýváno skrze činy, které Kristus uskutečnil v lidském těle.¹⁹

Janův teologický přístup nachází ve Starém zákoně novou paralelu s Kristovým životem. Starý zákon u Jana nejen předchází novozákonním událostem, ale Ježíšův příchod na svět Jan popisuje jako logické vyústění celého vývoje, jako eschatologické završení. Pojímá odkaz na Starý zákon v obecnější rovině, s velkým důrazem na to, že Ježíš Kristus je Božím Synem, přinášejícím člověku naději a život. Jeho evangelium tak zdůrazňuje dějinné působení Slova.²⁰

Jan z tóry vychází, a hledá v ní vazby, které ukazují události Ježíšova života ve světle starozákonních textů. Dokládá na nich, že právě Ježíš Kristus je ten Mesiáš, který byl předpovězen. Příchod Ježíše Krista je tedy eschatologickým naplněním mesiánských nadějí lidu Smlouvy. V napětí zůstává Janova přítomnostní eschatologie s eschatologií finální, kterou Jan ovšem příliš neřeší.

„Přítomnostní rozměr mají také eschatologická témata jako věčný život (6,47), živá voda (4,14), chléb z nebe (6,25–34), božské synovství (1,12), a dokonce vzkříšení (5,25).“²¹

¹⁸ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*; s. 22.

¹⁹ Srov. Sv. TOMÁŠ. *Komentář k Janovu evangeliu*, pracovní překlad BRDÍČKO, Jakub (jaro 2014) [2020-6-7].

<http://paliseto.sweb.cz/krestanstvi/akvinsky_komentar_jan_evangelium_uvod_lekce1.pdf>; s. 9

²⁰ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*; s. 23

²¹ *Věřím ve vzkříšení těla a život věčný: VI. celostátní kongres katechetů, 25. - 27. října 2007, Kroměříž*. Praha: Pro katechetickou sekci České biskupské konference vydalo nakl. Tomáš Halama, 2007. s. 64

Východiskem Janovské christologie je perichoretický vztah Otce a Syna. Pouze optikou tohoto vztahu lze chápat Janův pohled na Ježíše. Pokud bychom od principu perichoreze Janovo podání příběhu Ježíše Krista oddělili a nečetli jej ve světle veršů 1,1–2, na mnohých místech by vyznělo jako rouhání²² (např. 1.12–13; 5,36–40).

„Na jedné straně je třeba rozlišovat, jak se Ježíš prezentoval a jak mu mohli rozumět lidé během jeho života, na druhé straně jak ti, kdo v něho věřili, porozuměli jeho životu a osobě poté, co se jim zjevil jako zmrtvýchvstalý.“²³

Spojení obou přístupů je v Janově evangeliu velmi zřetelné. Jan, milovaný učedník, kráčí s Kristem po této zemi, sdílí s ním náš lidský čas a prostor, zkušenosti a běžné starosti. Přesto jej vnímá jako Pána a Spasitele, Logos, *Toho, který je*. Hned na začátku Ježíše Krista ztotožňuje s preexistujícím Božím Slovem (srov. J 1,1). Tento rozpor Jan překonává výrazným důrazem evangelia na Ježíšův vztah s Otcem, synovství v jeho absolutní podobě. Myšlenka synovství prochází napříč celým evangeliem a je pro Jana specifická. Paralela vztahu vzájemné lásky a odevzdanosti mezi božskými osobami je také ve vztahu člověka s Bohem. Jan skrze svůj blízký vztah se vtěleným Božím Slovem (učedník, kterého Ježíš nejvíce miloval) osobně zažívá Kristovu vydanost v lásce adoptivního bratrství (J 19,25–27).

„Tím, že Ježíš kladl důraz na vnitřní obrat člověka, mohl oslovovat všechny a zároveň mohl na všechny klást zvýšený morální nárok, který by bylo možné shrnout pod pojem univerzální lásky.“²⁴

Pro Jana je Ježíš od počátku vtěleným Božím Slovem. Ježíš přináší Otcovo Slovo (Logos) a v něm se zjevuje vůle toho, kdo jej poslal. Toto propojení s Otcem je v Janově christologii podle evangelického teologa R. Bultmanna bez dalšího vysvětlování zárukou Ježíšových slov a pravdivosti jeho činů.²⁵

²² Srov. BARRETT, C. K. *The Gospel according to St John: an introduction with commentary and notes on the Greek text*. 2nd ed. (4. dotisk). London: S.P.C.K., 1978; s. 156

²³ POSPÍŠIL, Ctirad Václav, ed. *Bible a christologie: dokument Papežské biblické komise z roku 1984*. Praha: Krystal OP, c1999; s. 37

²⁴ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*; s. 82.

²⁵ Srov. BROWN, Raymond Edward. *Ježíš v pohledu Nového zákona: úvod do christologie*. Praha: Vyšehrad, 1998; s. 230

1.5. Literární forma a struktura Evangelia podle Jana

Podíváme-li se na Janovo evangelium jako na umělecké dílo, kterým beze sporu také je, vidíme epickou poezii psanou bohatým symbolickým jazykem. V celém díle je patrná narativní jednota navazujících obrazů, které nemůžeme chápat jako učebnici dějepisu, ale o to víc v nich nacházíme odpovědi na otázku proč. Není jediným evangelistou, který používá místa, svátky a osoby příběhu symbolickým způsobem, ale v Janově podání má tato metoda zásadní význam. Poezie a spekulativní povaha příběhu utvářejí plastický obraz Ježíšova života. Při rozkrývání vrstev a posuzování tohoto obrazu (světa v textu) však musíme mít na zřeteli svět za textem (tedy historický kontext) a svět před textem (tedy posluchače, na které text působí a pro které byl sepsán).²⁶

„Pro Janovo evangelium jsou charakteristické dlouhé řeči a dialogy, ve kterých dochází k vyhoceným sporům o Ježíšův nárok, nebo ve kterých uvádí Ježíš člověka do nového života z víry – se všemi aspekty a důsledky“²⁷

Synoptická evangelia jsou dějinně-teologickým vyprávěním o Ježíšově životě. Srovnáme-li je s jednotnou koncepcí evangelia, které je připisováno Janovi, vidíme na první pohled zásadní rozdíl ve formě vyprávění, která ustupuje od prostého popisu jevů a událostí k osobně angažovanému, emotivnímu projevu, ve kterém je čtenář vtahován do děje a stává se součástí dialogu se samotným vtěleným Slovem, které je hlavním protagonistou celého dramatu.

Nabízí se významové rozdělení na čtyři části, které od sebe oddělují etapy vývoje příběhu:

- **Prolog** (Jan 1–1,18)
- **Kniha znamení** (Jan 1,19–12,50)
- **Kniha slávy** (Jan 13,1–20,29)
- **Závěr evangelia** (Jan 20,30–31)²⁸

Snaha o přesný detail, pozorovatelná např. u Lukášova historického přístupu, se

²⁶ Srov. MOLONEY, Francis. *Evangelium podle Jana*; s. 26–28.

²⁷ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*; s. 13.

²⁸ MOLONEY, Francis. *Evangelium podle Jana*; s. 19.

v Janově textu dostává do pozadí. Interakce a důsledky jednání jsou nadřazeny údajům o místě a času, fakta jsou redukována. Jan více interpretuje, než vypráví.²⁹ Interpretované obrazové celky Ježíšových činů lze rozdělit takto:

- **znamení**

- svatba v Káně (2,1–11)
- uzdravení syna královského úředníka (4,46–54)
- uzdravení ochrnutého (5,1–18)
- dar chleba (6,1–13)
- kráčení po moři (6,16–21)
- uzdravení slepce (9,1–41)
- vzkříšení Lazara (11,1–44)

- **symbolické úkony**

- vyhnání penězoměnců z Chrámu (2,13–22)
- odpuštění cizoložné ženě (8,1–11)
- pomazání v Betánii (12,1–11)
- mesiášský vstup na oslátku (12,12–19)
- mytí nohou (13,1–20)
- skýva podaná zrádci (13,21–30)
- darování učedníka jeho matce a matky učedníkovi (19,26)
- bohatý rybolov na Tiberiánském jezeře (21,1–14)³⁰

Pořadí jednotlivých obrazů v evangeliu sleduje edukační cíl. Lineární uspořádání³¹ umožňuje ve světle předchozích událostí plně pochopit smysl další části textu. V logice této posloupnosti má Prolog, jako interpretační klíč celého textu, naprosto

²⁹ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Jana: porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2014; s. 7–9.

³⁰ Členění FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Jana*; s. 9–10.

³¹ Termín „lineární členění“ převzat tamtéž; s. 10.

zásadní význam. Ve své práci proto budu vztahovat Prolog k těmto obrazům, ovšem ponechám jejich pořadí tak, jak je seřadil evangelista.

2. Prolog v souvislostech

2.1. Hymnická forma

Hymnus neboli chvalozpěv je oslavnou básnickou formou vznešeného rázu. Oslavuje boha, vítěze, krále, osvoboditele, hrdinu. Potkáváme ho v kulturách a náboženstvích napříč světem.

Příkladem ze starověkého Egypta je Achnatonův *Hymnus na Slunce*, oslavující a uctívající Slunce jako zdroj života, který vznikl kolem roku 1360 př. Kr.

V helénském prostředí jsou pomocí hymnů oslavováni bohové řecké mytologie, jako např. ve sbírce 33 *Homérských hymnů* psaných daktylským hexametrem.

Známý pavlovský hymnus z listu Filipánům (2,6–11) při srovnání s Janovou teologií Slova přináší jistou myšlenkovou spřízněnost, které si všiml ve svém komentáři k Janovu evangeliu již sv. Augustin z Hyppo³². Profesor C.V. Pospíšil je spolu s dalšími teology přesvědčen, že Pavel není autorem hymnu a tento hymnus janovského charakteru, který znal, do svého listu vložil, aby s ním Filipany seznámil. Podobnost vidí v pojetí perichoreze, tedy kruhového pohybu vyjití od Otce a návratu k Otci. V hymnu zasazeném do listu Filipánům jde o vtělování synovské, kristovské mentality do všeho, co konáme.

33

V hymnu opěvujícím lásku v Prvním listu Korintským (13,1–8) Pavel využívá básnické formy k vyjádření smyslu a významu lásky, jako podstaty vztahů a jednání křesťana. Pavel zasazuje hymnus do listu, ve kterém korintské obci vysvětluje na otázkách každodenního života podstatu křesťanské zvěsti. Hymnickou formou zde zdůrazňuje, že „...za nejdůležitější cestu do plného společenství s Bohem považuje (Pavel) lásku.“³⁴

Forma Prologu nebyla Janem vybrána náhodně. Jeho smyslem není doslovný popis skutečnosti oslavovaného, ale pomocí metafor dotýkajících se našich životů a zkušeností

³² AUGUSTIN, *Tractatus in Ioannis evangelium*, 55, PL 35; s. 1787 převzato z knihy prof. Pospíšila, viz níže.

³³ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Božská Sláva Ukřižovaného - Hymnus Filipánům 2,6-11*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2020; s. 23–25

³⁴ RYŠKOVÁ, Mireia. *Pavel z Tarsu a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2014; s. 413.

s nimi, ukazuje směr, který vede k vnitřnímu poznání. K poznání, které prostým popisem jevů dosáhnout nelze. Básnická forma pomáhá oprostít se od konkrétnosti a dotknout se nitra. Je nástrojem, kterým se nás Slovo v Písmu zmocní, vstoupí do nás a promění nás.³⁵

2.2. Termín Logos v historických souvislostech

„Užití obratu *ho logos* v Prologu čtvrtého evangelia se stalo předmětem nesčetných diskusí.“³⁶ *Slovo – Logos*, které bylo *na počátku* (tedy na počátku všeho), je tím Slovem, kterým Bůh stvořil své dílo. Chápeme-li proto *logos* jen jako *slovo*, je to málo. Jeho význam je mnohem bohatší (názor, mínění, důvod, důkaz, účel, platnost, mysl, rozum, slovo, záměr, řeč, mluva, rozmluva, výrok, dějiny, výklad, ...) ³⁷. Z tohoto výčtu je zřejmé, že význam slova *logos* se s českým výrazem *slovo* kryje jen z části. Janovo *Logos* je významově blízko interpretaci, kterou nacházíme v dílech antických řeckých filosofů a starověké náboženské literatuře. Lze vysledovat řadu paralel s pojmem *sofia* v helénistickém judaismu (u proroků mluvících slovem Hospodinovým) a aramejským výrazem *memra*, nahrazujícím v rabínské literatuře Boží jméno a jeho přítomnost.³⁸ Stojí za povšimnutí, že jsou tyto pojmy chápány často více personálně než věcně a vývoj pohledu na *moudrost* se posouvá z pohledu praktického ponaučení pro dobrý život, kterou najdeme zejména v knize Přísloví, ke zjevené *Moudrosti*, kterou rozumem nejde zcela postihnout. Obraz takové starozákonní *Moudrosti v krizi* nalezneme v knize Job a Kazatel. Poslední mudroslovné knihy Starého zákona Sírachovec a Moudrost se sice nedostaly do hebrejského kánonu, avšak vývoj judaismu silně ovlivnily. Vrací se k tradičnímu pojetí *moudrosti*. Její důležitost podtrhuje např. Sírachovec identifikací moudrosti s Tórou, která v ní (v moudrosti) přebývá ve svém vyvoleném lidu.³⁹

Termín *logos*, jak jej chápala židovská diaspora v době sepsání Janova evangelia, najdeme u Filóna Alexandrijského. *Logos* Filón chápe jako první a nejvznešenější archetyp, prostředníka stvoření, zjevení a božského řízení světa⁴⁰.

³⁵ Srov. Jer 20,9

³⁶ MOLONEY, Francis. *Evangelium podle Jana*; s. 63.

³⁷ PRACH, Václav. *Řecko-český slovník*. Praha: Springer a spol., 1942; s. 326.

³⁸ Srov. MOLONEY, Francis. *Evangelium podle Jana*; s. 63.

³⁹ Srov. Sir 24,1–22

⁴⁰ SEGALLA, Guiseppa. *Historické panorama Nového zákona*; s. 64

Logos u Filóna nemá jednoznačný charakter: na jedné straně ho lze chápat jako vlastnost Boží, na druhé straně je personifikován. Jakožto prostředník stvoření je Logos stále znova charakterizován jako duše či hlava světa; ve smyslu obrazu, otisku (Božího) je v člověku coby mikrokosmu lidský duch určen k tomu, aby vládl tělu i duši, smyslovost a afekty podřídil lidskému duchu a ctnosti spojil v pevnou a živou jednotu. ... Svět, zejména ti, kteří poznávají jednoho (Boha), je chápán jako druhorozený syn Boží vzniklý podle noetického paradigmatu prvorozeného syna, jímž je Boží Logos. To, co je přístupné lidskému duchu, je právě Boží Logos, Boží mysl ve vztahu ke světu, nikoliv Bůh sám. I když má Filónův Logos personalistické rysy, není nějakým samostatným božským bytím, které by bylo Bohu rovnocenné.⁴¹

Filón vychází ze Septuaginty, a propojuje synkretisticky judaismus s řeckou filosofií. To jsou dva hlavní důvody, proč byl křesťany přijímán, kdežto oficiální židovské kruhy jej odmítly v boji za očistu a upřesnění židovské identity, stejně jako Septuagintu.

Ve srovnání s esénským myšlenkovým světem judaista Kurt Schubert popisuje nejen zásadní rozpory mezi Ježíšovým hlásáním a řádem uzavřené sektářské společnosti esejců, ale vidí v nich i zajímavé paralely, např. společné očekávání brzkého nastolení Božího království. Rozdíl mezi Kumránem a Ježíšem spočíval v tom, že eschatologické očekávání Božího království vedlo u esejců k radikalitě doslovného dodržování Zákona (nemožnost záchrany života v sobotu), zatímco Ježíš znění Zákona relativizuje tam, kde jde o život a spásu člověka.⁴² Ježíšovo učení je otevřené, obrací se ke všem a z plánu spásy nevyjímá nikoho, kdo je ochoten Ježíše následovat, zatímco uzavřená sekta esénů možnost spásy přiznávala jen vlastním členům uvnitř sekty (vyvoleným) a okolní „bloudící“ svět považovala za předem zavržený. Vyznávané učení bylo jen pro elitářskou skupinu vyvolených (synové světla), vnější svět je nesměl poznat a byl nucen tápat v temnotách. Lpění na přísném dodržování Zákona bylo motivováno přípravou na očekávaný apokalyptický zápas členů komunity, tedy „synů světla“ a zvráceným světem „synů temnoty“. Esénská teologie byla silně dualistická a detrminalistická a mesiánská očekávání dvou mesiášů, z nichž jeden (davidovský) musí být podřízen druhému (kněžskému)⁴³ se s křesťanským pojetím jednorozeného Syna úplně nepotkávají. Ovšem ve struktuře formulace „A poznáním Jeho vzniklo všechno, a všechno, co jest, podle záměru svého ustanovil a bez něho nic není učiněno.“⁴⁴ Je tak zřetelná paralela *Poznání*

⁴¹ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*; s. 56

⁴² Srov. SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*; s. 79–81

⁴³ Srov. SEGALLA, Guiseppe. *Historické panorama Nového zákona*; s. 49–50

⁴⁴ IQS 11,11, český překlad úryvku převzat z knihy Kurta Schuberta, viz níže; s. 82.

s Janovou definicí *Logos* ve verši (Jan 1,3), že lze dost těžko předpokládat, že je to podobnost náhodná.⁴⁵

Gnóze pracuje s pojmem *Logos* v dualistickém pojetí boje dobrého a zlého světa. První emanací Boha otce je *Logos*, a v protikladu k němu, jako druhého syna, plodí Bůh Demiurga. V době sepsání Janova evangelia získávali gnostici mnoho přívrženců z řad křesťanů a tento heretický proud je přítomen ve světě dodnes. Poukazy na nepravé učitele, pravděpodobné nositele gnostické nauky, a varování před nimi najdeme i v Novém zákoně (např. Sk 8,9–24; 1J 2,18–26; 2J 7–11; Kol 2,8–9). Teorie zastávaná Bultmannem, podle které je gnosticismus pro pochopení počátků křesťanství nezbytný, je ovšem přehnaná.⁴⁶

Jan používá termín *Logos* s vědomím jeho synkretického obsahu, v interpretaci ale jde ještě dál. Janovský *Logos* je ontologickým vyjádřením vztahu Synovství.

2.3. Symbol světla v okolních náboženských systémech

Život Slova a Světla jsou velmi podobně charakterizovány v helenistickém náboženství a antickém filosofickém myšlení. Mnoho známých náboženství bylo nějakým způsobem založeno na mytologickém zacházení konfliktu světla s temnotou, kde světlo bylo nevyhnutelným prvkem pro vykoupení. Spojení života a světla je částečně charakteristické pro první a třináctý traktát z *Corpus Hermeticum*, jehož archetypální člověk rovněž sdílí stejné atributy.⁴⁷

V esénské nauce jsou synové světla, elitní skupinou těch, kteří jsou schopni světlo poznat a dosáhnout spásy, proti synům tmy, kterým je poznání i spása upřeno. Mezi syny světla a syny tmy probíhá zápas. Konečný boj popisuje apokalyptická kniha *Válka synů světla proti synům tmy* zaznamenaná na svitku z Kumránu 1QM.⁴⁸

Dalším z kultů, pro které je světlo stěžejním božským atributem je Mitrovo náboženství. Vyžaduje řád, poslušnost a morální úsilí. Bůh světla Mitra přináší na svět světlo a energii. V boji zabije kosmického býka. Vítězství nad býkem je chápáno jako přechod z temnoty do světla.⁴⁹

⁴⁵ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*; s. 82

⁴⁶ Srov. SEGALLA, Guiseppe. *Historické panorama Nového zákona*; s. 17–18

⁴⁷ Srov. BARRETT, C. K. *The Gospel according to St John*; s. 157

⁴⁸ Srov. SEGALLA, Guiseppe. *Historické panorama Nového zákona*; s. 49

⁴⁹ Srov. SEGALLA, Guiseppe. *Historické panorama Nového zákona*; s. 17

Symbyly světa, života a stvoření lze nalézt také v Egvptském kultu Slunce.

„Achnatonův Hymnus na Slunce, napsaný kolem r. 1360 př. Kr.

...Tys bylo jediné a první!
Vyšlo jsi se svou zářnou tváří
a zjevilo ses palčivé a krásné,
a když ses blížilo a vzdalovalo,
za sebe vytvořilo milióny podob,
vesnice, města, pole, cesty, řeky.
Veškeré oči před sebou tě vidí,
jak nad zemí jdeš, zářné slunce denní!

Svět povstal rukou tvou,
tys vytvořilo lidi,
žijí, když vyšlo jsi,
když zajdeš, umírají.
Tys životem,
jen sebou člověk žije...“⁵⁰

2.4. Shrnutí

Všechny historické, filosofické a náboženské souvislosti, kterých jsem se v předchozích kapitolách letmo dotkla, mohly mít, a také pravděpodobně měly vliv na terminologii Janova evangelia. Zejména na Prologu je zřejmé, že Jan termíny Logos a Světlo převzal, ale jejich význam výrazně posunul.

⁵⁰ Achnatonův hymnus na Slunce, překlad ŽÁBA Jakub (30. 1. 2011) [2020-6-4].
<<http://egyptologie.cz/1512/achnatonuv-hymnus-na-slunce/>>.

3. Exegeze Jan 1,1–18

3.1. Prolog jako celek

3.1.1 Stavba

V hymnické písni Prologu je shrnuto celé poselství evangelia. Jsou zde načrtnuta všechna témata, která potom evangelium rozvíjí. Bůh se zjevuje lidem tím způsobem, který je člověk schopen poznávat a chápat. Zjevuje se tedy v lidském těle a v konkrétním čase, v krátkém úseku dějin. Vtělení Božího Syna je vyvrcholením sebesdílení zjevujícího se Boha, vrcholem vyšším, než co mohlo být o Bohu dosud poznáno. Je třeba jej chápat v kontextu Smlouvy a vývoje vyvoleného lidu, ze kterého se má Boží sláva (skrže Syna) rozšířit do celého světa. Úloha Jana Křtitele v tomto úvodním obraze je symbolickým vyvrcholením přípravy na příchod Mesiáše a svědectvím jeho uskutečnění. Nenajdeme tu jako u Lukáše, popis události narození Ježíše a předpovědi, jak se to stane (Lk 1,26–2,21) ani jako u Matouše i Lukáše rodokmen Ježíše Krista (Mt 1,1–17; Lk 3,23–38), který dokládá jeho příslušnost k rodu Davidovu, z něhož má vzejít předpovězený Mesiáš. Jan se těmito událostem předcházejícím Ježíšovo veřejné působení záměrně vyhýbá, aby podtrhl význam jeho bytostné jednoty s Otcem. Stejně tak se v celém evangeliu vyhýbá všemu, co by tuto jednotu mohlo zastínit nebo rozmělnit teologickou interpretací vtělení preexistujícího Slova.

Ve struktuře textu hymnu jsou výroky, ke kterým se evangelista vrací a které rozvíjí, ovšem každé „opakování“ je povýšeno na další úroveň, v následujících podobných sděleních je vidět významová gradace. Tento paralelismus, známý z hebrejské poezie, klade těsně vedle sebe dvě podobná sdělení, většinou v jednom verši. Druhé sdělení vyjadřuje jinými slovy stejný obsah, ale tak, že první sdělení doplňuje. V prvních verších Prologu, kde je obsahová hutnost textu nejvyšší, je paralela použita bezprostředně, zatímco v dalších verších jsou paralelní sdělení od sebe více vzdálena.

Příběh následující po Prologu (1,18–21,23) je třeba chápat ve světle zásadního sdělení veršů 1,1–18, které předznamenává Ježíšovo veřejné působení jako Boží vtělení v lidských dějinách. Každý další výjev dramatu upřesňuje obraz Synova vycházení od Otce, který se přes eschatologickou katarzi ukřižování a vzkříšení v kruhu uzavírá návratem k Otci.

„Ježíšovy skutky a slova jsou skutky a slova Boží; pokud by tomu tak nebylo, byla by tato kniha rouháním.“⁵¹

Tento Barrettův citát vyjadřuje myšlenku, že bychom měli číst události Janova evangelia ve světle prvního verše (případně obou veršů 1.1–1.2).⁵²

3.1.2. Členění Prologu

Přestože je Prolog kompaktním celkem, ve kterém se postupně rozkrývá identita Slova přicházejícího na svět, každý komentář Janova evangelia se snaží rozčlenit text do významových celků podle toho, jaké skutečnosti ve svém výkladu akcentuje.

Sv. Tomáš tak v Prologu vidí tři hlavní myšlenky, které jsou v dalším textu rozvíjeny:

- První myšlenka „sedí na vysokém a vyvýšeném trůně“ ukazuje na frázi „*Na počátku bylo Slovo.*“
- Druhá myšlenka „jeho sláva naplňuje celou zemi“ ukazuje na to, že: „vše bylo skrze ně.“
- Ve třetí myšlence odkrývá, jakým způsobem „lem jeho roucha naplňoval svatyni“ když sám (Jan) řekl: „A Slovo se stalo tělem.“⁵³

Moloneyův komentář člení Prolog podle imanentního vztahu Syna k Otci:

- 1,1–5 Slovo, které je v Bohu se stává světlem světa
- 1,6–14 Vtělení Slova
- 1,15–18 Nositel zjevení: Jednorozený Syn směřuje k Otci.⁵⁴

Barrettovo členění Prologu klade důraz na Boží ekonomii spásy, tedy způsob, jakým se nám Bůh sděluje.

⁵¹ BARRETT. *The Gospel according to St John*; s. 156, překlad převzat z MOLONEY, viz níže; s. 62.

⁵² Srov. MOLONEY, Francis. *Evangelium podle Jana*; s. 62

⁵³ Srov. Sv. TOMÁŠ. *Komentář k Janovu evangeliu*, pracovní překlad BRDÍČKO, Jakub (jaro 2014) [2020-6-7].

<http://paliseto.web.cz/krestanstvi/akvinsky_komentar_jan_evangelium_uvod_lekcel.pdf>; s. 5

⁵⁴ Členění. MOLONEY, Francis. *Evangelium podle Jana*; s. 60

- 1,1–5 Kosmologická část
- 1,6–8 Na scéně se objevuje Jan (Křtítel), tím se Ježíš začíná projevovat v dějinách.
- 1,9–13 Příchod Světla (Slova) je tady.
- 1,14–18 Ekonomie spásy, Začíná se mluvit o Ježíši jako o Slovu a také se upřesňuje úloha Jana Křtitele.⁵⁵

Jaroslav Brož popisuje ve svých studijních textech na webových stránkách KTF UK dva zajímavé pohledy, kterými na Prolog současná biblistika nahlíží:

- První teorie je koncentrická, nachází vazbu mezi verši začátku a konce Prologu a sleduje související významy veršů postupně směrem do středu. Centrálním sdělením Prologu v koncentrické struktuře je pro část badatelů darovaná moc stát se božími dětmi, jiní vidí centrální výpověď jako dvojí možnou reakci na příchod božského Logu, nepřijetí Ježíše Krista jedněmi, zatímco jiní ho přijali. Obě tyto možnosti akcentují centrální sdělení Prologu v eklesiologické rovině.⁵⁶
- Druhý způsob, který Jaroslav Brož nazývá *paralelní spirálovou strukturou*, si všímá zejména paralelních vyjádření vyjádřených postupně ve třech vlnách, kdy každá další vlna předchozí doplňuje, upřesňuje a rozvíjí. Postupně se jednotlivá sdělení promítají do tří rovin, kde se projevují: V Bohu, v dějinách spásy, v komunitě věřících.⁵⁷

Žádný z výše uvedených přístupů se nestaví do protikladu k ostatním. Každý z nich Prolog promýšlí z jiné pozice, akcentuje jiné obsahy. Bylo by škoda některý přístup zahrnout na úkor jiného, protože ve výsledku je souhrnem všech teorií komplementární pohled na věčného Syna sdělujícího se člověku.

⁵⁵ Srov. BARRETT, C. K. *The Gospel according to St John*; s. 149–150

⁵⁶ Srov. BROŽ, Jaroslav. Prolog; Jan 1,1–18; [2020-6-10]. <<http://ktf.cuni.cz/~brozj/distanzni/JanuvProlog.doc>> ; s. 2–3

⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 6

3.2. Exegeze Prologu po verších

1,1 *Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh.*

Starozákonní paralelu *Slova* lze nalézt v *Moudrosti* (Př 8,22–31), která je přítomná celému stvoření a přebývá v Izraeli (Sir 24,3–9). Evangelista pojetí *Moudrosti* Starého zákona posunuje dál. Na rozdíl od *Logos* je *Moudrost* Starého zákona, jakkoliv personifikovaná a doprovázející akt stvoření, totiž sama pouhým stvořením.⁵⁸

Na paralelu s *Moudrostí* poukazuje i sv. Augustin ve svém výkladu „*Tractatus primus in Ioannem*“. Evangelistu Augustin nazývá horou, která *Moudrost* přijala a prostřednictvím *Moudrosti* přináší pokoj. Naznačený nadhled, který Bohem inspirovaný evangelista má, mu umožňuje sdělit nám alespoň něco z těžce sdělitelných skutečností o Bohu, které Jan nazírá. Augustin píše: „Kdyby to totiž neříkaly hory, i kdybyste o tom uvažovali sebevíce, nepochopili byste to.“ Tento užaslý pohled na Jana umožňuje číst evangelium s pohledem upřeným vzhůru k hoře, která ukazuje k Pánu.⁵⁹

Naproti tomu bytostná jednota *Slova* s *Otcem* je vztažena na jednotu v prostoru i v čase. Předpokládá počátek, bod mimo stvoření, ve kterém již tato jednota existuje. Tento počátek je tedy vně Bohem vymezeného (našeho) prostoru a času. Utvrzuje nás v tom i zjevný odkaz na Gn 1,1–31, ve které Bůh od počátku tvoří vše *Slovem*. Už v okamžiku počátku je existence *Slova* vztažena k Bohu *Otci*. V českém statickém překladu „u Boha“ se poněkud ztrácí dynamický význam původního textu, který naznačuje spíše následování, směřování k Bohu. Podstata *Slova* tedy vyplývá z dynamického vztahu k *Otci*.⁶⁰ Moloney zde rozvíjí Tomášův komentář.

Sv. Tomáš pokládá ve svém komentáři čtyři zásadní otázky, na které evangelista Jan odpovídá hned v prvních dvou verších. První dva body souvisejí s otázkou, zda je, druhé dva se vážou s otázkou, co je.

⁵⁸ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*; s. 24

⁵⁹ Srov. Sv. AUGUSTIN. *Výklad Janova evangelia*, překlad NOVÁK, Josef. (24. 8. 2009) [2020-6-7]. <<https://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=813#vyklad>>.

⁶⁰ Srov. MOLONEY, Francis. *Evangelium podle Jana*; s. 61

- Otázka: *Kdy bylo Slovo?* Odpověď: „Na počátku“ odkazuje na věčnost.
- Otázka: *Kde bylo?* Odpověď: „u Boha“ nesmí být chápána jako „na nějakém místě.“
- Otázka: *Co bylo?* Odpověď: „Bůh“
- A poslední otázka: *Jakým způsobem bylo?* Odpověď: „Bylo na počátku u Boha.“⁶¹

1,2 *To bylo na počátku u Boha.*

„Jaké je to tedy slovo, které je vysloveno a nezaniká?“⁶²

ptá se Augustin a vysvětluje, že je třeba rozlišovat mezi zvukem slova a tím, co v člověku působí. Rozdíl mezi lidským slovem a Slovem od Boha je v tom, že všechno, co je stvořeno, je proměnné a zaniká, ale Bůh i jeho Slovo je neproměnné a věčné. Boží plán je myšlenka na stvoření preexistující u Boha.

„Jestliže se tedy vzdává chvála lidské myšlence kvůli nějaké stavbě, chceš vidět, jakou Boží myšlenkou je Pán Ježíš Kristus, to je Boží Slovo?“⁶³

Podle sv. Tomáše i sv. Augustina je verš 1.2 tedy vyjádřením toho, *jakým způsobem* Slovo preexistovalo.

Paralelismus prvního verše nejen potvrzuje souvěčnost Boha Otce se Slovem, zároveň sdělení graduje odkazem na Slovo použitím osobního zájmena *hútos* (tento).

1,3 *Všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest.*

Odkazuje na stvoření skrze Slovo (minulost) a trvání Slovem stvořeného v současnosti.

„Skrze Slovo povstalo to, co je nahoře, i to, co je dole. Skrze Slovo povstalo vše duchovní i hmotné. Žádná forma, žádná sloučenina, žádný shluk částic, žádná

⁶¹ Srov. Sv. TOMÁŠ. *Komentář k Janovu evangelii*; s. 9–18

⁶² Sv. AUGUSTIN. *Výklad Janova evangelia*

⁶³ Tamtéž

jakákoliv substance, kterou je možné vážit, počítat, měřit, nepovstala jinak než skrze Slovo a od onoho Slova-Stvořitele.“⁶⁴

Bohem zamýšlenou rovnováhu stvoření Augustin nachází také v Knize moudrosti (Mdr 11,20).

Negativní výrok následující po pozitivní výpovědi zdůrazňuje to, co již bylo řečeno, tedy že výčtem *všechno* je míněno skutečně kompletní stvoření a jeho bezvýhradná závislost na Božím Slovu. Bůh tvořící všechno skrze Syna mu tím dává všechno. Dynamika procesu tvoření je dynamikou naprosté vydanosti Boha Otce směrem k Synu.

1,4 *V něm byl život a život byl světlo lidí.*

Co je to za světlo, vyjádřil srozumitelně již sv. Augustin:

„... Člověk je však učiněn k Božímu obrazu. Má rozum, kterým může postihnout Moudrost. Tedy ten život, skrze nějž vše povstalo, ten život je světlem, ne kdejakých živočichů, ale světlem lidí.“⁶⁵

Barret považuje slova o světle života za jedny z nejdůležitějších charakteristik Janova evangelia.⁶⁶

Moloney nachází v tomto verši první opatrnou zmínku o vtělení. Slovo vstoupilo do dějin lidstva a umožnilo tak život, který je světlem.⁶⁷ V Genezi světlo přichází na scénu zároveň se Slovem (Gn 1,3). Světlo ukazuje na Hospodina (např. 2S 22,29). Starozákonní příslib života je podmíněn láskou k Hospodinu a dodržováním jeho Zákona. Cesta Zákona je cestou života, porušení je cestou smrti. Příklad života je zde chápán kolektivně, jako pokračování rodu, rozmnožení potomstva

(Dt 30,1–20). Hospodin však zároveň má moc dávat a brát život v individuální rovině (1Kr 17,21–23). Život jako Boží dar nalézáme u Joba (Jb10,12) i v žalmech

⁶⁴ Sv. AUGUSTIN. *Výklad Janova evangelia*

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Srov. BARRETT, C. K. *The Gospel according to St John*; s. 157

⁶⁷ Srov. MOLONEY, Francis. *Evangelium podle Jana*; s. 62

(Ž 21,5; 103,4). Život v nalezení moudrosti (Př 8,35), tedy následování Moudrosti jako cesty k životu, je starozákonní analogií světla, které ukazuje na život.

„Život, který je v Božím Slově, je kvalitativní účastí člověka na životě samotného Boha.“⁶⁸

1,5 *To světlo ve tmě svítí a tma je nepohltila.*

Ve stvořeném světle odděleném od tmy (Gn 1,3–4) je vidět celé stvoření a světlo nám ukazuje cestu, udává směr. Zároveň je to stejné světlo, které bylo *světlem lidí* a svítí stále (v minulosti i v přítomnosti), bez přerušení (tma je bezmocná). Z fyzikálního hlediska je tma absencí světla, proto tam, kde je světlo, nemůže být tma a tma nemůže světlo pohltit. Naopak světlo temnotu pohltit může a tam, kde svítí světlo, temnota není. V konstatování, že tma světlo nepohltila, je možné najít první, velmi jemnou narážku na nepřijetí světla (vtěleného Slova) světem. Kristovo světlo, které bylo a je (neměnné) se zjevně pohltit tmou nenechalo.⁶⁹

Následuje změna, která po vzletných verších 1,1–5 zdánlivě nelogicky uvádí na scénu jiného člověka. Jan je však člověkem, kterého posílá Bůh svědčit a zprostředkovat setkání se vtěleným Synem Božím.

Ve verších 1,6–8 dochází k ohlášení příchodu Slova definovaného v 1,1–2.

1,6 *Od Boha byl poslán člověk, jménem Jan.*

V této chvíli Slovo, přímou interakcí s člověkem Janem, zahajuje vrcholnou fázi zjevení Boha v dějinách lidstva. Vtělené slovo zasahuje do historických událostí.⁷⁰ Verše 6–8 a 15 mají na rozdíl od jiných, poetičtějších částí Prologu, spíše narativní charakter a vymezují úlohu Jana Křtitele.⁷¹

⁶⁸ HŘEBÍK, Josef. *Jak se utvářel Nový zákon: poznámky ze stejnojmenného kursu prof. Prospera Grecha OSA na Papežském biblickém institutu v Římě roku 1995*. Praha: Pastorační středisko, 1997. kap. 5

⁶⁹ Srov. MOLONEY. *Evangelium podle Jana*; s. 62

⁷⁰ BARRETT, C. K. *The Gospel according to St John*; s. 149–150

⁷¹ Srov. BROŽ, Jaroslav. Prolog; s. 1

1,7 *Ten přišel proto, aby vydal svědectví o tom světle, aby všichni uvěřili skrze něho.*

Vrací se motiv světla (1,4–5), skrze které mají všichni uvěřit (odpovědět). Bůh posílá Jana Křtitele a pomáhá člověku zapojit se do Božího plánu. Jan je „pouhým“ poslem od Boha oznamující toto událost, ovšem o jeho významu svědčí právě svěřený úkol. O nikom jiném v Janově evangeliu není řečeno, že je poslán Bohem.⁷²

1,8 *Jan sám nebyl tím světlem, ale přišel, aby o tom světle vydal svědectví.*

V osmém verši je upřesněna Janova úloha. Je potřeba odlišit Jana jako svědka Světla a samotné Světlo. Zmínění Jana Křtitele hned v úvodu nesmí nechat čtenáře na pochybách, že Jan nijak neumenšuje velikost toho, o kom přišel svědčit.⁷³ Tato pečlivost, se kterou evangelista vyvrací vše, co by mohlo umenšit obraz Ježíše Krista, je pro Janovo evangelium typická.

Lidové „Křtitské hnutí“, do kterého Jan Křtitel patřil, bylo Ježíšovu poselství blízko. Jeho vliv najdeme také u synoptiků, kde je hnutí, symbolizované Janem Křtitem, přípravou na příchod Mesiáše. Ve čtvrtém evangeliu Jan Křtitel svědčí o Božském původu Ježíše Krista, o jeho Synovství.⁷⁴ Janovým poselstvím je zvěstování univerzálního Božího soudu pro Izrael, kterému nemůže uniknout nikdo, kdo se neobrátil a nekoná pokání a nepřijme křest obrácení na odpuštění hříchů.

Jan Křtitel bývá často stavěn do souvislosti s kumránským společenstvím, s nímž má společný důraz na vnitřní obrácení, eschatologickou orientaci, očekávání mesiáše, ale zásadně se liší cílovou skupinou, neboť hlásal obrácení pro všechny, a dále sociálním rozměrem svého hlásání. Jeho působení na poušti má mnohem víc společného s jeho prorockým povoláním (srov. Iz 40,3) než s kumránskou komunitou. Janův křest byl jednorázový a neměl být jen rituální očištěním, nýbrž měl eschatologicko-sakramentální charakter.⁷⁵

1,9 *Bylo tu pravé světlo, které osvěcuje každého člověka; to přicházelo do světa.*

Verše 1,1–5, oznamující příchod Slova tu vrcholí otevřeným vyjádřením příchodu Světla na svět, do lidského času a prostoru. Zatímco verše 1,6–8 ukotvují

⁷² Srov. MOLONEY, Francis. *Evangelium podle Jana*; s. 63

⁷³ Srov. tamtéž

⁷⁴ Srov. SEGALLA, Guiseppe. *Historické panorama Nového zákona*; s. 57–58

⁷⁵ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*; s. 102

příchod Světla do historických souvislostí pomocí svědectví člověka Jana, ve verši 1,9 je paralela s verši 1,4–5 vygradována zjevným odkazem na aktuálnost vtělení i důrazem na individuální rovinu (světlo je pro jednotlivého člověka, nejen pro lid) a univerzalitu daru (osvětluje každého, nejen elitu nebo vyvolený národ).

Pravost světla sice můžeme chápat jako rozvinutí předchozího verše ve smyslu vymezení pomocné úlohy Jana Křtitele, ale spíše je zde snaha odlišit toto pravé a univerzálně působící Světlo od elitářského chápání, objevujícího se v jiných náboženských systémech, které byly Janovým současníkům známé.

1,10 *Na světě byl, svět skrze něj povstal, ale svět ho nepoznal.*

První část verše shrnuje 1,1–4 a předestírá, že existenci, božství i stvořitelský aspekt Slova je možné díky vtělení poznávat. Paralelní zmínka o negativní odpovědi na vtělení Slova je ve verši 1,5. Verše 1,10–12 již popisují konkrétní interakci s nepřátelským prostředím, do kterého Ježíš vstupuje.⁷⁶

Z hlediska koncentrického výkladu odkazují verše 1,10–11 k verši 1,14, kde se projevuje absurdita negativní odpovědi těch, mezi které Ježíš přišel a kteří měli předpoklady v něm Mesiáše poznat. Na tento rozpor, který graduje v dalším verši, bude dále reagovat celé evangelium.⁷⁷

1,11 *Přišel do svého vlastního, ale jeho vlastní ho nepřijali.*

Verše 1,11–13 konkretizují odpověď vyvoleného lidu v historických souvislostech. Jan naráží na vyhnání křesťanské obce ze synagogy, které je důkazem nepřijetí Ježíše Krista právě Bohem vyvoleným židovským lidem. Mezi ně v těle přišel. Jejich otcové dostali dědičný nástroj (Písmo) k tomu, aby ho poznali a měli tedy k přijetí vtěleného Slova největší předpoklady. Zatímco Moloney se vyjadřuje o nepřijetí poněkud opatrně,⁷⁸ Barrett nepřijetí vlastními označuje za téměř absolutní neúspěch. Nepřijali ho ti, kteří k tomu měli největší předpoklady.⁷⁹

⁷⁶ Srov. BROŽ, Jaroslav. Prolog; s. 6

⁷⁷ Srov. tamtéž; s. 3

⁷⁸ Srov. MOLONEY. *Evangelium podle Jana*; s. 64

⁷⁹ Srov. BARRETT, C. K. *The Gospel according to St John*; s. 150

1,12 *Těm pak, kteří ho přijali a věří v jeho jméno, dal moc stát se Božími dětmi.*

Ve verši 1,12–13 se projevuje Janova teologická interpretace přítomnosti eschatologie. Boží království je již nyní otevřeno pro ty, kteří ho přijali a věří v jeho jméno.

1,13 *Ti se nenarodili, jen jako se rodí lidé, jako děti pozemských otců, nýbrž narodili se z Boha.*

Přijetí Ježíše Krista a víra v něj je tedy branou k adoptivnímu Božímu synovství, směřuje skrze Syna k Otci. Ti, kteří dostávají darem moc stát se Božími dětmi, tedy nejsou predestinováni příslušností k elitě nebo národu. Tato darovaná moc je vylita plošně na všechny, kteří tento dar přijímají.

1,14 *A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. Spatřili jsme jeho slávu, slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy.*

Prvním krokem ke vtělení Slova se stalo zapsání Božích slov díky charismatu biblické inspirace. Pomocí Slova Bůh komunikoval se svým vyvoleným lidem a díky prorockému aspektu Božích slov bylo teprve možné poznat naplnění Božího plánu, když se *Slovo stalo tělem a přebývalo mezi námi.*⁸⁰ Jen díky Písmu (a z něj získané zkušenosti se zjevovaným Slovem) může evangelista říci: „Spatřili jsme jeho slávu.“

Verš 1.14 je shrnutím všeho, co bylo dosud napsáno ve verších 1.1–13.

1,15 *Jan o něm vydával svědectví a volal: "To je ten, o němž jsem řekl: Přichází za mnou, ale je větší, protože tu byl dříve než já."*

Zatímco předchozí zmínky o Janovi byly vysvětlením jeho svědecké úlohy v příběhu, ve verši 1,15 Jan Křtitel vyslovuje své svědectví. V jediné větě shrnuje svůj vztah ke Kristu i svou prorockou předpověď. Paralelní sdělení s 1,7–1,8 je vygradováno osobní výpovědí v přímé řeči. Přestože Jan o Ježíši vypovídá, že přichází za ním (myšleno v časové souslednosti), zároveň byl dříve než Jan, tedy byl již před Janem. Tento rozpor v čase lze vysvětlit tak, že zatímco vtělení

⁸⁰ Srov. *Výklad Bible v církvi: dokument Papežské biblické komise z 15. 4. 1993.* 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007; s. 14

se odehrálo v uzavřeném časovém intervalu, Logos, je ve světě imanentně přítomen od počátku, tedy i před Janem.

1,16 *Z jeho plnosti jsme byli obdarováni my všichni milostí za milostí.*

V paralelní struktuře Prologu vidím v šestnáctém verši vyvrcholení eschatologického zápasu: od nemožnosti pohlcení Světla temnotou, přes lidskou odpověď, kterou je přijetí nebo nepřijetí, po univerzální, bezpodmínečný a opakovaný dar milosti.

1,17 *Neboť Zákon byl dán skrze Mojžíše, milost a pravda se stala skrze Ježíše Krista.*

Společně s veršem 1,3 je zde vyjádřeno prostřednictvím Ježíše Krista. Prostřednictvím stvoření je ve verši 1,17 rozšířeno o kompletní prostřednictvím milosti i zjevení Boha v dějinách (pravdy).⁸¹

1,18 *Boha nikdy nikdo neviděl; jednorozený Syn, který je v náruči Otcově, nám o něm řekl.*

Nemožností poznat Boha jinak než skrze Syna polemizuje Prolog s apokryfy Starého zákona.⁸²

Tento verš uzavírá perichoretický kruh Prologu: Logos byl v Bohu, vyšel k nám ve vtělení, a nakonec vystupuje k Otci, aby nás přivedl k Bohu. Verše 1,1–2 tedy úzce souvisí s veršem 1,18⁸³, který nás vtahuje do děje a umožňuje zakusit adoptivní synovství skrze lidství Ježíše Krista.

⁸¹ Srov. BROŽ, Jaroslav. *Prolog*; s. 6

⁸² Srov. SEGALLA, Guisepe. *Historické panorama Nového zákona*; s. 14

⁸³ Srov. BROŽ, Jaroslav. *Prolog*; s. 2–3

4. Vazba Prologu na ostatní části evangelia

4.1. Prolog jako klíč k četbě znamení

Znamení, která Ježíš v Janově evangeliu činí, jej ztotožňují se Světlem, které přináší člověku víru a život. Poodkrytí Boží slávy skrze Kristovy skutky je předpokladem vzniku, obnovování a růstu víry. Dar víry v Krista jako toho, který je v Prologu představen, je znamením získáván. Víra zde ale není popisována jako statický postoj, spíše je dynamickým procesem, prohlubování vydanosti Bohu. Víra uvádí člověka do Božího království, skrze dar víry je mu dána moc stát se Božím dítětem (J 1,12) a narodit se z Boha do nového života (1,13). Ve znameních je vyjádřena myšlenka, která vychází z verše Prologu J 1,16. *Z jeho plnosti jsme byli obdarováni my všichni milostí za milostí.* Dostáváme víc, než o co žádáme.

4.2. Prolog jako klíč k porozumění symbolickým úkonům

Všechny symbolické úkony, kterými se ve svém textu zabývám, odkrývají způsob bytí Slova v Ježíši Kristu. Ukazují na pozadí Ježíšova životního příběhu sjednocení ontologické roviny osoby Božího Syna s lidskou přirozeností Ježíše Krista.⁸⁴ Vyjádřením tohoto sjednocení je výše citovaný Barrettův výrok o nutnosti číst celé evangelium prismaticem Prologu, zejména veršů 1,1–2.⁸⁵

⁸⁴ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš Kristus - Pravda dějin: trojiční a christocentrická teologie dějin.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009; s.102–103

⁸⁵ BARRETT, C. K. *The Gospel according to St John*; s. 156.

4.3. Prolog ve vazbách s vybranými částmi evangelia

4.3.1. Svatba v Káně (2,1–11)

Janovo evangelium je protkáno symboly a vazbami, které nalezneme pod povrchem vyprávění. Uvádí-li Jan ve svém vyprávění nějaké místo, čas nebo jiné realie, nikdy tak nečiní bezúčelně. Dějištěm prvního zřetelného znamení, kterým Janovo evangelium představuje Ježíše jako toho, který koná mocné skutky, je svatba. Proč zrovna svatba? Mluví se o povolání učedníků a o následování (J 1,37–51), které ovšem učedníci chápou v jiném světle než Ježíš (J 1,38–40) a Ježíš na to reaguje příslibem: „Uvidíš věci daleko větší.“⁸⁶ Již v této přípravné době se Ježíš začíná projevovat jako divotvůrce (J 1,47–49).⁸⁷

Najednou se ocitáme jakoby stříhem na svatbě, na které je přítomen Ježíš se svou matkou. Svatba se koná *třetího dne*. „Byla tam Ježíšova Matka, na svatbu byl pozván také Ježíš a jeho učedníci.“⁸⁸ Učedníci tedy již v této chvíli, *třetího dne*, odpovídají na pozvání a následují Ježíše. Stávají se tedy těmi, kteří Ježíše přijímají⁸⁹ v očekávání daleko větších věcí⁹⁰, tedy jeho Slávy.⁹¹ Svatba v lidském životě je smlouvou ženicha a nevěsty. Čí to byla svatba, kdo byl ženich a nevěsta? Symbolika „třetího dne“ odkazuje na dar Smlouvy (Ex 19). Smlouva Hospodina s jeho lidem je symbolizována svatbou ženicha s nevěstou.⁹² Lid se na dar Smlouvy (svatby) připravuje a jednomyslně Hospodinu odpovídá: „Budeme dělat všechno, co nám Hospodin uložil“ (Ex 19,8), Ježíšova matka říká služebníkům: „Udělejte, cokoliv Vám nařídí!“ (J 2,5)⁹³ Proč je materií zázraku zrovna voda proměněná na víno? Nádoby na vodu, které na svatbě sloužily k očišťování,⁹⁴ mají být naplněny po okraj. Rituální očišťování podle Zákona je zde nahrazeno plností vína (eschatologické radosti⁹⁵), přijatou od Ježíše.

V příběhu můžeme rozlišit několik skupin, v nichž na jednotlivé aktéry působí Ježíšovo znamení. Je třeba předem upozornit, že všichni aktéři přijali pozvání na svatbu.

⁸⁶ J 1,49

⁸⁷ Srov. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*; s. 82,

⁸⁸ J 2,1–2

⁸⁹ J 1,12

⁹⁰ J 1,49

⁹¹ J 1,14

⁹² Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, (teprve vyjde) v Praze 2020; s. 111

⁹³ Srov. tamtéž; s. 83

⁹⁴ Nu 19

⁹⁵ Termín převzat viz ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 111

Všichni, kromě ženicha, vykazují jistou aktivitu, pohyb. Ovšem ženich není v příběhu vůbec nijak vykreslen. Je to ten, který zve, v jeho režii se svatba koná, on má vliv na její průběh, ale přesto o něm osobně nic nevíme. Je to postava čistě symbolická, je to abstraktní princip, vytvářející prostor pro setkání. V prostoru svatební hostiny se tedy setkávají ti, kteří byli pozváni a na pozvání odpověděli (J 1,12). Jsou obdařeni milostí a ta se na ně vylévá, ať jsou si toho vědomi nebo ne (J 1,16). Pokud se na svatbu podíváme jako na eschatologické vyvrcholení dějin příchodem Ježíše Krista, tedy ukotvíme-li příběh v Prologu a necháme v příběhu působit vztah Otce a Syna, dostanou všechny plochy příběhu jasnou konturu.

- V první úrovni jsou svatebčané, kteří snad ani nedostatek vína nezachytili, přesto jsou obdarováni plností proměněného vína. Jsou to ti, kteří byli pozváni a pozvání neodmítli.
- V další úrovni jsou služebníci, kteří přesně plní Ježíšovy pokyny. Jsou to tedy ti, kteří Ježíše poslouchají a podle jeho pokynů se řídí.
- Další skupinou jsou učedníci, kteří byli pozváni zároveň s Ježíšem, pozvání na svatbu přijímají spolu s ním a následují ho. Jsou svědky prvního slíbeného znamení, první „větší věci“, která je naplněním příslibu Natanaelovi a zjevuje Boží slávu skrze Ježíše Krista.⁹⁶
- Správce svatby není do proměny zasvěcen, jeho postojem je údiv. Hodnotí proměněné víno jako lepší než to, které bylo podáváno dříve. Diví se zdánlivé nerozvážnosti ženicha, který nejlepší víno nechává na konec, své hosty a spolustolovníky tedy ženich nechce obelhat a jejich věrnost a vytrvalost odmění tím lepším vínem nakonec. Pokud se podíváme na celý příběh z jiného pohledu, Ježíš v roli hostitele při poslední večeři (na konci) podává učedníkům to nejcennější víno, svou krev. Reakce správce svatby dává do souvislosti zdánlivé neracionální chování ženicha s eschatologickým příslibem radosti u Boha.
- Ježíšova Matka je na svatbě důležitou osobou, na svatbě už byla, tedy lze říci, že zde předchází Ježíše. Pokud ztotožníme ženicha s Hospodinem, Matka zprostředkovává svým přitakáním Božimu plánu příchod Ježíše do historických souvislostí, které se projevují eschatologickou radostí svatebního veselí.

⁹⁶ J 1,50

Zprostředkovává kontakt služebníků s Ježíšem, její přímluva je i přes Ježíšovu poznámku: „Ještě nepřišla má hodina“⁹⁷ vyslyšena a milost je v plnosti dána shromážděnému lidu.

- Člověk Ježíš je pozván na svatbu spolu se svými učedníky. Pokud připustíme, že postava ženicha symbolizuje Hospodina, který uzavírá láskyplnou svatební smlouvu se svým lidem, potom je logické, že člověk Ježíš je na svatbu pozván spolu s těmi, které k Otci přivádí. Skrze Božího Syna jsou všichni, kteří vytrvají, odměněni nakonec tím nejlepším vínem. Zároveň se tak projevuje sláva Otce skrze Syna.

Evangelista vyjadřuje význam události v Káně tak, že tu Ježíš zjevil svou slávu. Začíná tu řada Znamení. Slovy „viděli jsme jeho slávu“ (J 1,14) vyjadřuje svůj pohled na příběh Ježíše Krista očima víry. Janovský pojem slávy navazuje na Starý zákon a označuje projevenou Boží přítomnost, a tedy vlastní předmět zjevení (J 1,18), které Ježíš přináší. *Zjevil svou slávu* tedy znamená, že Ježíš učinil patrným, že právě on je nositelem této viditelné, vnímatelné Boží přítomnosti, že je to on, kdo je nositelem „slávy jednorozeného od Otce“ (J 1,14). Zjevení Ježíšovy slávy je tedy zároveň zjevení slávy Boha Otce, jsou to dvě stránky jedné mince.⁹⁸

4.3.2. Vyhnaní penězoměnců z Chrámu (2,13–22)

Průvodním jevem všech znamení a v úkonů, kterými Ježíš symbolicky prokazuje svou identitu, je velmi zřetelný motiv nepochopení. Při očištění Chrámu Ježíš jedná ve jménu svého Otce, od něhož ve vtělení vychází, radikální skutek koná v těle, ovšem s vědomím autority svého synovství (J 1,18). Odkaz na vzkříšení uzavírá perichoretický kruh návratem k Otci. Židé vyžadují důkaz oprávnění k takovým činům formou znamení, ale jeho odpověď o zbořeném a znovu vystavěném Chrámu ve třech dnech (J 2,19) nepřijímají. Jeho jednání nechápou ani jeho učedníci, kterým výrok o vystavění Chrámu ve třech dnech dá smysl až po události ukřižování a zmrtvýchvstání.

⁹⁷ J 2,4

⁹⁸ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 120

4.3.3. Uzdravení syna královského úředníka (4,46–54)

Příběh druhého znamení uzavírá putování „z Kány do Kány.“⁹⁹ Oba zázraky jsou na první pohled velmi odlišné. V prvním jde o lapálii, nemají víno. Ve druhém jde o život. V obou příbězích je však Ježíš dárce, a to dárce skrytým. Znamení je darem, reagujícím na prosbu člověka. Cílem daru však není oslnivá exhibice, ale vyvedení z nesnází, kterým se projevuje moc Božího Slova, aby v ně uvěřili.¹⁰⁰ Hybatelem znamení je darující se Slovo, na které člověk odpovídá vírou. Znamení zde víru nejen předpokládá, ale také ji umocňuje a rozmnožuje na další osoby: „A uvěřil on i všichni v jeho domě.“¹⁰¹ Přestože Ježíš odpovídá na úpěnlivou prosbu zoufalého úředníka jinak, než si prosící představuje, dává mu víc, než uzdravení syna, o které prosil. Dostává dar víry a dar života. Ježíš ukazuje (osvětluje) cestu života (srov. J 1,4 a j 4,50) těm, kteří v něj uvěřili (J 1,12) a obdarovává je ze své plnosti milostí za milostí (J 1,16).

⁹⁹ MOLONEY, Francis. *Evangelium podle Jana*; s. 90

¹⁰⁰ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 219

¹⁰¹ J 4,53

4.3.4. Uzdravení ochrnutého (5,1–18)

Zatímco předchozí znamení předpokládala víru a aktivní účast člověka, který Ježíše sám předem prosí o pomoc, ve scéně uzdravení u rybníka Bethesda je situace jiná. Vše vychází z Ježíšovy iniciativy. Ježíš si sám vyhlédne¹⁰² mezi opuštěnými a nemocnými, kteří pasivně čekají na zázrak takového člověka, který v něm spatří svou naději na pomoc. Pomoc ovšem přichází (podobně jako v jiných znameních) poněkud překvapivou formou, kterou člověk, kterému je určena, nedokáže předvídat. Na základě uposlechnutí Ježíšova pokynu (přestože je sobota) dochází k uzdravení. Židé kárající uzdraveného vykazují slepotu vůči znamení a Ježíše nepoznávají (srov. J 1,11). Jejich zájem je směřován pouze na porušení Zákona a Ježíšova rada je pro ně nepřipustná.¹⁰³ Čteme-li tedy znamení u rybníka Bethesda skrze slova Prologu, je zaslepenost židů, jako těch, kteří ho nepřijali srozumitelná. Ježíšova rada, kterou židé považují za porušení Zákona, je ovšem naprosto legitimní teprve ve světle verše J 1,17. Paralela verše Prologu J 1,3 se slovy příkazu: „Vstaň, ...“¹⁰⁴ osvětluje „stvořitelskou moc Slova“¹⁰⁵ v tomto případě a obecnou skutečnost, že k pohybu od přežívání k životu je třeba člověku Boží pomoci, která přichází skrze Slovo. Ježíšův příkaz, vedoucí k uzdravení „Vstaň, vezmi své lože“, tedy svou dosavadní pozemskou existenci jako svůj kříž, na kterém jsi přikován, „a chod!“ je tedy třeba chápat obecně.

¹⁰² Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 230

¹⁰³ tamtéž; s.234

¹⁰⁴ J 5,8

¹⁰⁵ ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 234

4.3.5. Dar chleba (6,1–13)

Příběh na břehu Tiberiadského moře se odehrává mezi Ježíšovými přívrženci, kteří přicházejí na základě zázračných uzdravení, které Ježíš koná. Rozhodně to tedy nejsou ti, kteří Ježíše odmítají, ale z vyprávění je zřejmé, že ani učedníci (natož shromážděný lid) Ježíše, který má jediný situaci pod kontrolou, příliš nechápou.¹⁰⁶ Ježíš podobně jako na svatbě v Káně nahrazuje nedostatek plností (srov. Jan 1,16).

4.3.6. Kráčení po moři (6,16–21)

Další znamení je intimnější, symbolické a obrací se k učedníkům, kteří ani po nasycení zástupů stále nic nechápou. Hledají Ježíše a nenacházejí ho. V okamžiku, kdy ho hledat přestanou a vydávají se na cestu sami, ocitnou se v nebezpečí smrti. Ani v takové chvíli, kdy se vydají směrem od Pána, je Ježíš neopouští a jde k nim po vodě. Dokud ho nepoznají, nebezpečí smrti trvá. Až poté, co poznávají Ježíše a přijímají jeho identitu, nebezpečí ztráty života okamžitě pomine, přistanou v bezpečí u břehu. Přijetím Ježíše a jeho identity se stávají Božími dětmi, které se těší Boží ochraně.¹⁰⁷

4.3.7. Opuštění cizoložné ženě (8,1–11)

Perikopu soudu s hříšnicí považují mnozí biblisté za připojenou později, některé znaky tomu nasvědčují.¹⁰⁸ Její vyznění je ovšem janovskému pojetí blízké. Ve smyslu verše J 1,7 Mojžíšův Zákon Ježíš neporuší, ovšem milost „se stala“ pro hříšnici skrze něho. Zároveň se o sobě ti, kteří chtějí soudit, dozvědí „pravdu“ své hříšnosti. V kontextu perikopy vyhnání penězoměnců z Chrámu (J 2,16) se Ježíš právě nachází v „domě svého Otce“.¹⁰⁹ Svoji autoritu na tomto místě odvozuje od Otce (J 1,18).

¹⁰⁶ Srov. MOLONEY. *Evangelium podle Jana*; s. 222

¹⁰⁷ J 1,12

¹⁰⁸ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 336–338

¹⁰⁹ tamtéž; s. 339

4.3.8. Uzdravení slepce (9,1–41)

Motiv slepoty a vidění, k němuž otevírá oči Ježíš, je propojen se dvěma dalšími, které se již v evangeliu dříve ozvaly: s motivem narození a hříchu. Slepý, s nímž se tu Ježíš setkává, je slepý od narození a k potvrzení této skutečnosti jsou předvoláni jeho rodiče. Když mu Ježíš „otevře oči“, změní to zcela jeho život, který byl jeho narozením podle všech nezměnitelně určen. Ukazuje se, že Ježíš je schopen i takovou nezměnitelnou danost změnit. To upomíná na motiv *nového narození*, jež je v úvodu evangelia užit k postižení nové skutečnosti, kterou do lidského života Ježíš vnáší (J 1,12–13; 3,3.5–7).¹¹⁰

4.3.9. Vzkříšení Lazara (11,1–44)

Okolnosti provedení zázraku jsou zvláštní až nepochopitelné, pokud je čteme pouze jako vyprávění. Příběh má z hlediska Ježíše rovinu ontologickou, která je vyjádřena v Prologu a jejíž prizmatem Ježíš vnímá sám sebe. Je tu však také rovina prožívaného příběhu a rovina vyprávění, ve které se evangelista snaží tyto věci spojit dohromady. Boží Syn také sám sebe v této pokročilé fázi svého poslání již nezakrytě a plně ztotožňuje učedníkům s tím, který je v Prologu představen. Je nutné vnímat „poměr mezi osobou, prožívaným příběhem a vyprávěným příběhem.“¹¹¹

Ježíš postupuje podle plánu, který je pečlivě připraven k naplnění jeho poslání. Oddálí svůj příchod do Betanie tak, aby mohl zjevit svou moc. Vydanost Ježíšovy lidské přirozenosti Božímu záměru je zřejmá. Těm, kteří ho následují, dokazuje Kristus vzkříšením mrtvého vládu nad životem a převahu nad smrtí (J 1,4).

¹¹⁰ ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 381

¹¹¹ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš Kristus - Pravda dějin*; s. 100

4.3.10. Pomazání v Betánii (12,1–11)

Marie udělá překvapivé gesto, při kterém v intimní blízkosti Ježíšových nohou použije velké množství drahého oleje. Marie demonstruje tímto jednáním, které vnáší do společenství emoce, že v Ježíši poznává vtělení Slova (J 1,14).¹¹² Mariino excentrické chování¹¹³ Ježíš chápe jako anticipaci svého pohřbu a její prorocké gesto naopak vyzdvihuje.

4.3.11. Mesiášský vstup na oslátku (12,12–19)

Ježíš vstupuje znovu do Jeruzaléma a ví, že jeho hodina přichází. Zástup napjatě očekává Mesiáše, zájem je povzbuzen „senzačními“ znameními, zejména vzkříšením Lazara. Očekávají vítěze a krále. Přestože Ježíš svůj původ, cíl a identitu zaznamenanou v Prologu již plně odhaluje, jeho „přícházení do světa“ (J 1,9) je veřejné, motiv neporozumění jako by gradoval na všech stranách. Ježíš krotí revoluční náladu, příjezdem na oslátku se ukazuje jako ten, který je mírný a není nebezpečný ani pro své odpůrce: „Neboj se, dcero Siónská.“¹¹⁴ Ironická reakce farizeů „Celý svět se dal za ním“ (J 12,19) situaci staví do kontrastu s veršem Prologu „Svět ho nepoznal“ (J 1,10).¹¹⁵

¹¹² Srov. MOLONEY. *Evangelium podle Jana*; s. 371

¹¹³ Termín excentrické Mariino chování převzat z: ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 493

¹¹⁴ J 12,15

¹¹⁵ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 508

4.3.12. Mytí nohou (13,1–20)

V příběhu mytí nohou lze spatřit začátek oddílu, kde Ježíš spěje ke svému ukřižování a dokoná Otcovu vůli.¹¹⁶ Ve verši 13,3 je zdůrazněno, že Ježíš si je vědom svého vztahu k Otci deklarovaného Prologem ve verších 1,1–3. Ze strany učedníků je motiv nepochopení tak silný, že vede k Petrovu počátečnímu odmítnutí (nepřijetí)¹¹⁷ Ježíšovy naléhavé pobídky.

„Základním významem tohoto jednání je tedy naprostá překvapivost zdůrazňující význam ponižené služby.“¹¹⁸

Symbolickým omytím nohou (tedy bezpodmínečným přijetím¹¹⁹) Ježíš podmiňuje možnost „mít podíl“, což je možné chápat v intencích verše 1,13 jako nabídku bratrství a adoptivního Božího synovství. Tato velkomyslná nabídka bratrství s Kristem ve verši 13,16 je postavena na bratrství všech lidí.¹²⁰

¹¹⁶ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 546–550

¹¹⁷ Srov. J 1,11

¹¹⁸ ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 553

¹¹⁹ Srov. J 1,12

¹²⁰ Srov. LG 16

4.3.13. Skýva podaná zrádci (13,21–30)

Také v této kapitole, která předchází zatčení (vydání) Ježíše, je výrazný motiv sílícího nepochopení učedníků. Ježíš má nad situací kontrolu a ví, co se stane, přesto (nebo spíš proto) nezabrání Jidášovi, který je ovládán Satanem, vykonat skutek zrady.

„I v této naléhavosti však dění zůstává v Ježíšových, tedy Božích rukou. Jidáše sice objektivně ovládá zlo a on je za své jednání také plně zodpovědný, avšak Ježíšova cesta je cestou dokonalé lásky, cestou kříže, takže proti němu toto zlo nic nezmůže a musí nakonec sloužit jeho, tedy Božímu záměru.“¹²¹

Ježíš je věrný svému poslání, tedy sám sobě ve shodě s Otcem. Bezvýhradnou poslušností k němu, tedy i k sobě, se vztahuje k veršům J 1,1–2.

... bez vyvrcholení svého životního příběhu ve velikonočním dramatu by Ježíš v dějinách nebyl sám sebou, nebyl by totiž věrný sám sobě. Nikoli jakýkoliv příběh je tedy reálně identický s vlastní osobou, nýbrž pouze ten, který je naplněním Otcovy vůle, protože bezvýhradná poslušnost Otci je v posledním důsledku dokonalou věrností sobě samému.¹²²

4.3.14. Darování učedníka jeho matce a matky učedníkovi (19,26)

Zjevení Boha v lidském čase bylo završeno. V tomto okamžiku, kdy se perichoretický kruh vycházení z Otce a návratu do jeho náručí (J 1,18) uzavírá, nastává chvíle ustanovení nové Ježíšovy rodiny, jakoby zrcadlením verše J 1,11.¹²³ Učedníci, kteří Ježíše přijali, se v intencích verše J 1,12 stávají Božími dětmi. V důsledku *stávání se Božími dětmi* se jejich Matkou stává Matka Ježíšova.

... výsledek Ježíšova příchodu předjímá Prolog ve své střední části (J 1,11–13) ... a přece jsou tu ti, kteří ho přijali a s poslušností přijímají zjevující slovo ukřižovaného Ježíše jako příkaz.¹²⁴

¹²¹ ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 576

¹²² POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš Kristus - Pravda dějin*; s. 103

¹²³ Srov. MOLONEY. *Evangelium podle Jana*; s. 523

¹²⁴ ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*; s. 748

Závěr

Evangelista Jan pro usnadnění orientace ve vrstevnatém a významově propojeném textu evangelia přináší v prvních osmnácti verších nástroj, pomocí kterého lze odemknout bránu stereotypního chápání příběhů a vydat se na cestu vedoucí k jádru radostné zvěsti. Pořadí a výběr událostí, které autor do svého evangelia zařadil, je podřízen edukačnímu cíli. Vede čtenáře k tomu, aby dokázal hledět na Ježíše očima „milovaného učedníka“ a vidět Ježíše jako Božího Syna, jako vtělené Boží Slovo.

Veden Duchem Svatým Jan svou edukační rétorikou poukazuje na skutečnou a jedinečnou Boží pedagogiku vtěleného Slova.

Ježíš je v průběhu celého příběhu vykreslován stále zřetelněji jako ten, který již byl v Prologu představen a Prolog se tak stává interpretačním klíčem celého textu. Díky opoře Prologu jsou srozumitelná i excentrická místa, která při mělkém čtení, klouzajícím po povrchu příběhu, vypadají zvláštně.

Mnohé významové vrstvy evangelistova vyprávění jsou zjevné teprve optikou Prologu. Překvapivé a paradoxní momenty vyprávění dávají pomocí interpretačního klíče Prologu Ježíšovu jednání konstitutivní charakter.

Pokud bychom měli hodnotit jednání učedníků bez znalosti Prologu a triumfálního vítězství zmrtvýchvstalého Krista, bylo by jejich počínání pošetilé. Přestože učedníci Ježíše následují, jeho slova a činy často nechápu. Kérygma ohlášené v Prologu, postupně odkrývané vtěleným Slovem a završené absolutní vydaností smrti na kříži a zmrtvýchvstáním je v Evangelii podle Jana přítomno od prvních veršů a vede nás k obrácení, následování a víře v Ježíše. Učedníci, tedy aktéři příběhu, jsou však v jiné pozici. Vraccjícím se motivem *nepochopení* je kontemplativní čtenář evangelia opakovaně naveden k návratu zpět k Prologu, kde nachází s rozvíjejícími se souvislostmi identitu Ježíše ve vztahu k Otci. Motiv nepochopení je tedy komplexním ukazatelem, odkazujícím se na celý Prolog. Mezi člověkem v textu, který *nechápe* a člověkem před textem (čtenářem), který má k pochopení paradoxně více nástrojů, vytváří evangelista jisté napětí.

Dalším výrazným motivem je *přijetí* Ježíše. Správnější by snad bylo napsat *přijímání* než *přijetí*, protože se jedná o dynamický a neukončený proces, jehož důsledkem je sílící

víra (důvěra) v Ježíše Krista. Bezvýhradné přijetí vydávajícího se Božího Slova se děje formou následování i formou kladné odpovědi na vyslovené Slovo (uposlechnutí pokynů, které bývají značně nezvyklé až absurdní). Ovšem požadavek *bezvýhradného přijetí* (viz Mytí nohou 13,1–20) dává Ježíš jako podmínku „stávání se Božími dětmi.“ Vazba na bratrství ve verši 1,12 a adoptivní synovství verše 1,13 je zjevná.

Prolog Janova evangelia, který odhaluje Ježíšův původ a cíl vtělení, odemyká tajemství smyslu vtěleného Slova v každé perikopě, kterou nám evangelista Jan vypráví.

Nic se neděje samo od sebe,

„... všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest.“

Seznam použitých zkratk

1QS	Řád jednoty (Kumránský svitek)
1QM	Válka synů světla proti synům tmy (Kumránský svitek)
LG	Lumen gentium
PBK	Papežská biblická komise

Seznam literatury

Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona

- *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad*. 11. vyd., (9. přepr. v České biblické společnosti). Praha: Česká biblická společnost, 1998, c1985.
- *Nový zákon: Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k nové Vulgátě*. 4. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

Dokumenty magisteria

- *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002
- *Výklad Bible v církvi: dokument Papežské biblické komise z 15. 4. 1993*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.
- *Věřím ve vzkříšení těla a život věčný: VI. celostátní kongres katechetů, 25.-27. října 2007, Kroměříž*. Praha: Pro katechetickou sekci České biskupské konference vydalo nakl. Tomáš Halama, 2007.

Monografie

- AUGUSTIN, *Tractatus in Ioannis evangelium*, 55, PL 35.
- BARRETT, C. K. *The Gospel according to St John: an introduction with commentary and notes on the Greek text*. 2nd ed. (4. dotisk). London: S.P.C.K., 1978
- BROWN, Raymond Edward. *Ježíš v pohledu Nového zákona: úvod do christologie*. Praha: Vyšehrad, 1998.
- BULTMANN, Rudolf Karl. *Ježíš Kristus a mytologie*. Praha: OIKOYMENH, 1995. Oikúmené.
- FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Jana: porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2014.

- HATINA, Thomas R. *Novozákonní teologie a hledání její závažnosti*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018.
- HŘEBÍK, Josef. *Jak se utvářel Nový zákon: poznámky ze stejnojmenného kursu prof. Prospera Grecha OSA na Papežském biblickém institutu v Římě roku 1995*. Praha: Pastorační středisko, 1997.
- KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-097-4.
- MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J (editor). *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009
- PORSCHE, Felix. *Nový zákon 4: Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav, ed. *Bible a christologie: dokument Papežské biblické komise z roku 1984*. Praha: Krystal OP, c1999.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Božská Sláva Ukřižovaného - Hymnus Filipanům 2,6-11*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2020.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš Kristus - Pravda dějin: trojiční a christocentrická teologie dějin*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- PRACH, Václav. *Řecko-český slovník*. Praha: Springer a spol., 1942
- ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana, (teprve vyjde)* Praha: CBS-ČBS, 2020.
- RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského: historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Druhé, opravené a rozšířené vydání. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2019.
- RYŠKOVÁ, Mireia. *Pavel z Tarsu a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2014.
- SEGALLA, Guisepppe. *Historické panorama Nového zákona*. Svitavy: Trinitas, 1998.
- SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003.

Elektronické zdroje

- Sv. AUGUSTIN. *Výklad Janova evangelia*, překlad NOVÁK, Josef (24. 8. 2009) [2020-6-7].
< <https://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=813#vyklad> >.

- Sv. TOMÁŠ. *Komentář k Janovu evangeliu*, pracovní překlad BRDÍČKO, Jakub (jaro 2014) [2020-6-7].
<http://paliseto.sweb.cz/krestanstvi/akvinsky_komentar_jan_evangelium_uvod_lekce1.pdf>.
- BROŽ, Jaroslav. Prolog; Jan 1,1-18; [2020-6-10].
<http://ktf.cuni.cz/~brozj/distancni/Januv_Prolog.doc>
- Achnatonův hymnus na Slunce, překlad ŽÁBA Jakub (30.1.2011) [2020-6-4].
<<http://egyptologie.cz/1512/achnatonuv-hymnus-na-slunce/>>